

De Extra Beveiligde Inrichting en de Terroristenafdeling

B. Molenkamp*

Inleiding

Bij het bepalen van de beheersmaatregelen in een penitentiair regime speelt de inschatting van de veiligheidsrisico's een belangrijke rol. De veiligheidsrisico's bij de gedetineerden die in de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) geplaatst worden, zijn zodanig dat daar de meest vergaande veiligheidsmaatregelen gelden die wij in het Gevangeniswezen kennen.¹ Beheersmaatregelen die niet strikt noodzakelijk zijn, worden als inhumain beschouwd; het uitgangspunt is en blijft gedetineerden zo min mogelijk beperkingen op te leggen. Ik ben vanaf september 1979 werkzaam in het Gevangeniswezen. De ervaringen die ik opdeed bij mijn werk in de EBI, verschillen niet wezenlijk van mijn ervaringen in andere penitentiare inrichtingen. Zij waren wel extremer. Ik noem er enkele.

In het gevangeniswezen is nogal eens sprake van onontkoombare dilemma's, van keuzes die je eigenlijk niet wilt maar wel moet maken. Dat doet zich

* Bart Molenkamp is algemeen directeur van de Penitentiare Inrichting (PI) Vught. Op 1 maart 2009 is zijn datum van functioneel leeftijdsontslag. De auteur is in 1974 afgestudeerd in de Algemene Politieke en Sociale Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam ('Zevende Faculteit') met als hoofdvakspecialisatie 'Wetenschap der politiek, in het bijzonder gedragingen van collectiviteiten met betrekkingen tot het politieke handelen en denkbeelden'.

1 Dat bleek wel tijdens de millenniumnacht, na berichten dat een gedetineerde gewapenderhand uit de EBI zou worden gehaald. Met inzet van scherpschutters, Bijzondere-Bijstandseenheden, lichte pantserwagens en een radar op het administratiegebouw werd de PI Vught veranderd in een fort – de grootste militaire operatie in het Europese deel van ons Koninkrijk na de Tweede Wereldoorlog. De gedetineerde werd binnen de EBI verplaatst. In het externe crisiscentrum ontstond grote spanning toen men dacht dat een helikopter naderde. Maar alles bleef rustig. Bij een bezoek aan de bunker van het Nationaal Crisiscentrum na die nacht trof ik op een whiteboard telefoonnummers en aantekeningen aan die een relatie hadden met die operatie.

bijvoorbeeld voor wanneer zorg en beveiliging in een goed evenwicht gehouden moeten worden. Degenen die belast zijn met de besluitvorming beseffen dan ook dat elke beslissing een risico inhoudt. Sterk gedramatiseerd wordt wel gesteld dat een gevangenisdirecteur gaat over leven en dood.² Bij de beheersmaatregelen in de EBI speelt niet alleen de veiligheid maar vooral ook de veiligheidsbeleving van het personeel een grote rol. Toen na de uitspraak van het Europese Hof het aantal ‘visitaties’ teruggebracht moest worden, was het dan ook moeilijk om aan het personeel uit te leggen dat wat eerst noodzakelijk leek, nu minder nodig is.³ Hiervoor is heel veel overtuigingskracht nodig; onze personeelsleden zijn gelukkig geen marionetten. Niet alleen in de EBI, maar in iedere inrichting van het gevangeniswezen, besteden de leidinggevenden er veel aandacht aan om beleidswijzigingen tot op de werkvloer een juiste betekenis te geven en tot goede uitvoering te brengen. Gewoontes blijken hardnekkig te zijn; vaak wordt gedacht dat wat gisteren goed was, dat vandaag ook nog is. Om het werk toch zo te laten uitvoeren als het moet, is voor mij wel het meest boeiende aspect van mijn vak.⁴

De kritiek dat het regime in de EBI inhumain is, treft ook met enige regelmaat de directie. Dat gebeurt soms in harde bewoordingen. Een directielid bij het gevangeniswezen behoort dan nooit te volstaan met zich louter te

- 2 Het nemen van verantwoordelijkheid is dan ook een aparte tak van sport. Ik ben vanaf juli 2007 ook als algemeen directeur verantwoordelijk voor vier andere penitentiaire clusters met zeven locaties in Noord-Brabant en Limburg. Het betreft in totaal ongeveer 3000 gedetineerden en plusminus 2800 personeelsleden. Zoals in iedere organisatie is er in elke inrichting altijd wel wat ‘gedoe’. Het heeft mij echter getroffen hoe weinig ernstige incidenten er in de inrichtingen zijn. Het gaat dan om suïcides, ontvluchtelingen vanuit de inrichting en ernstige mishandeling van personeelsleden of gedetineerden. Bij een ernstig incident word ik altijd onmiddellijk geïnformeerd en dat is maar zelden gebeurd.
- 3 Lorsé e.a./The Netherlands, EHRM, 3 februari 2003. De passages uit de uitspraak waaraan de auteur refereert, r.o. 69-74, zijn onder deze bijdrage afgedrukt (red).
- 4 Bij het op de werkvloer tot een juiste uitvoering brengen van ‘het beleid’, ontstaat dan ook tussen iedere laag in de organisatie een spanningsveld. Dat spanningsveld kan soms aanzienlijk zijn en vergt vooral veel van de direct leidinggevenden van de penitentiair inrichtingswerkers en de complexbeveiligers. Het is dan ook belangrijk de medewerkers goed bekend te maken met ‘het beleid’ en met de ratio daarvan. Daarnaast geldt vanzelfsprekend dat opdrachten uitgevoerd moeten worden.

beroepen op het overheidsbeleid.⁵ Niemand kan zich aan de verantwoordelijkheid voor de door hem of haar genomen beslissingen onttrekken.⁶ Sommige advocaten en andere belangenbehartigers van gedetineerden zoeken de publiciteit met mededelingen die niet op feiten gebaseerd zijn en waarvan ze dat kunnen weten.⁷ Op die manier halen fictieve hongerstakingen de krant, of valt een gedetineerde in enkele dagen kilo's af.⁸ Over de Terroristenafdeling (TA) werd geschreven dat deze vol met spinnen zat. Er zou geen verwarming zijn, en de gedetineerden zouden geen bezoek mogen ontvangen.

Naar aanleiding van een uitspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens schreef Kelk over 'Straatsburgse Tucht in de EBI in Vught'.⁹ In feite was de uitspraak van het Hof een erkenning van het EBI-regime. Frank Kuitenbrouwer schreef dit terecht in *De Volkskrant*.¹⁰ Het Hof brak wel de staf over het 'visiteren' aangeduid als 'anale inspectie' en 'inspectie van het rectum'. Dat laatste is opmerkelijk: het 'visiteren' houdt slechts het uitwendig schouwen van het lichaam in. Dat de uitspraak van het Hof een grote nederlaag voor de gedetineerden en hun advocaten was, kreeg ook niet veel aandacht.

- 5 Dat is mij trouwens als Amsterdammer van net na WOII wel goed bijgebracht.
- 6 In de PI Vught gelden onder meer de volgende gedragsregels: 'Een regel is nooit een excuus voor het niet gebruiken van een gezond verstand' en 'Beslissingen moeten altijd uitgelegd kunnen worden'.
- 7 Ik werd daarmee al direct na mijn aantreden in Vught geconfronteerd in verband met het overlijden van de gedetineerde Güclü in de EBI op 15 september 1999. Van de kant van advocaten en anderen was er groot misbaar over de gang van zaken. Zowel het Openbaar Ministerie als de Inspectie voor de Volksgezondheid stelden vast dat het personeel van de EBI niets te verwijten viel. Uit hun rapportage komt naar voren dat de 'bewakers' binnen enkele minuten ter plaatse waren en dat de verpleegkundige die de gedetineerde als eerste bijstond snel en efficiënt heeft kunnen werken. Ambulancepersoneel verklaarde dat ze nog nooit zo snel naar het ziekenhuis waren gereden; de route was namelijk door de politie afgezet. (Een advocaat die onjuiste en kwetsende mededelingen had gedaan in de pers en op de televisie, gaf toen ik hem schriftelijk om opheldering vroeg, niet thuis.)
- 8 Er zijn advocaten die daar zeer nauwgezet verslag van doen aan de pers. Het is dan curieus dat het geen enkele journalist opvalt dat de advocaat op een medisch wonder is gestuit.
- 9 C. Kelk, 'Straatsburgse tucht in de EBI te Vught', *NJB* 2003, pp. 779-781.
- 10 F. Kuitenbrouwer, 'Uitspraak Europees Hof is ook erkenning EBI', *De Volkskrant* 6 februari 2003.

De EBI

Feiten

Ons land telt één EBI, en deze bevindt zich in de Penitentiaire Inrichting (PI) Vught. De EBI heeft een capaciteit van 24 gedetineerden, verdeeld over vier afdelingen van zes cellen. In de EBI verbleven eind december 2008 tien gedetineerden. Zij zijn verdeeld over twee afdelingen. De overige twee afdelingen hebben een andere bestemming. Gedetineerden worden in de EBI geplaatst omdat ze zijn ontvlucht, daar een poging toe hebben gedaan, of wanneer er een indicatie is dat ze dat van plan zijn. Bij deze mogelijke ontvluchting kan sprake zijn van geweld. Plaatsing kan ook geïndiceerd zijn omdat een risico op ontvluchting bestaat waarbij vervolgens sprake zal zijn van grote maatschappelijk onrust.

De in de EBI geplaatste gedetineerden zijn allemaal bekend uit de pers. Het gaat om geruchtmakende zaken, waarbij drugsbaronnen, zedendelinquenten en moordenaars zijn betrokken. De laatste tijd betreft het ook leden van de maffia die in Nederland zijn aangehouden en hier op uitlevering wachten. Die tien gedetineerden zijn een select gezelschap. Het zijn tien van de ongeveer 14.000 gedetineerden die in het Gevangeniswezen verblijven.

Ons gevangenisstelsel kent een sterke differentiatie in regimes. De belangrijkste criteria voor deze differentiatie zijn het al dan niet afgestraft zijn, het niveau van beveiliging en het niveau van zorg. De PI Vught heeft een capaciteit van 800 justitiabelen¹¹ en kent veel zeer verschillende regimes. Er zijn onder meer een huis van bewaring, beheers- en zorgafdelingen¹² en een regime voor stelselmatige daders. In samenwerking met de Pompe Stichting zijn TBS-afdelingen ingericht voor in totaal 72 patiënten. Begin 2009 is in de PI Vught de eerste van de vijf inrichtingen voor forensische zorg binnen het Gevangeniswezen gestart. Hier worden gedetineerden die psychiatrische zorg behoeven, ondergebracht.

¹¹ Gedetineerden, waaronder voorlopig gehechten, gestraften en TBS-gestelden.

¹² Een Landelijke Afdeling voor Beheersgevaarlijke Gedetineerden (LABG); een Landelijke Afzonderingsafdeling (LAA); een Individuele-Begeleidingsafdeling (IBA); een Forensische Schakelunit (FSU).

Ontstaan

Eind jaren tachtig en begin jaren negentig van de vorige eeuw werd ons gevangeniswezen geconfronteerd met een golf van gewelddadige ontvluchtelingen. De meeste ontvluchtelingen gebeurden door middel van gijzelingen. Veel van die ontvluchtelingen vonden plaats vanuit de vier extra beveiligde afdelingen die in de jaren tachtig in ‘nieuwbouwinrichtingen’ waren gerealiseerd. Dit zijn kleine afdelingen van twee maal zes cellen. Deze ontvluchtelingen veroorzaakten veel onrust in de samenleving en in de politiek. Het antwoord vanuit het gevangeniswezen was het invoeren van het zogenaamde dichte-deurenbeleid bij gijzelingen en het realiseren van een extra beveiligde inrichting. Dit werd dus geen afdeling, maar een op zichzelf staande inrichting binnen een grotere inrichting. Dit was naar het voorbeeld van dergelijke inrichtingen in Engeland en de Verenigde Staten.¹³

In 1993 werd binnen een paar maanden een dergelijke extra beveiligde inrichting ingericht in een unit binnen de PI Vught en in gebruik genomen. Er was plaats voor 33 gedetineerden. Deze Tijdelijke Extra Beveiligde Inrichting (TEBI), werd in 1997 vervangen door nieuwbouw. Dit werd de huidige EBI; een veel ruimer en lichter gebouw dan de TEBI, met de eerder genoemde capaciteit van 24 cellen.

Kritiek

Het ontstaan van de extra beveiligde inrichting werd begeleid door veel kritiek vanuit de samenleving; van advocaten, geestelijken, wetenschappers en ook vanuit het gevangeniswezen zelf. Deze gevangenis werd ‘inhumaan’ genoemd. Gedetineerden zouden veranderen in ‘wandelede bommen’ en er zou een sterk aanzuigende werking van de EBI uitgaan. Steeds meer gedetineerden zouden het stempel uiterst vluchtgevaarlijk krijgen, waardoor de benodigde EBI-capaciteit sterk zou moeten toenemen. De kritiek bij de start van de EBI, en ook daarna, droeg bij aan de kritische aandacht vanuit de politiek voor de in de EBI toegepaste veiligheidsmaatregelen.¹⁴ Inmiddels kunnen we vaststellen dat er sinds de start van de EBI geen gewelddadige ontsnappingen zijn geweest. De EBI is weliswaar duur, maar maakt extreme veiligheidsmaatregelen elders overbodig. Het instituut EBI wordt door het gehele gevangeniswezen gedragen en omarmd. Blijkens de huidige bezetting

13 In 1992 bezocht ik de penitentiaire inrichting Belmarsh bij Londen. Daar was op het grote terrein een aparte extra beveiligde unit.

14 Ik kom hier op terug bij het slot van dit artikel en de laatste voetnoot.

met tien gedetineerden, waarvan een deel wacht op uitlevering, is van een aanzuigende werking geen sprake.

Selectie

De selectieprocedure voor het EBI-regime is uitgebreider dan voor andere regimes. De selectiefunctionaris die op basis van de Penitentiaire Beginseenwet (PBW) belast is met de plaatsing van gedetineerden, wordt geadviseerd door een commissie. Deze commissie bestaat uit een officier van justitie, een psycholoog, het hoofd van het bureau selectiefunctionarissen en een directielid van de PI Vught. Iedere zes maanden wordt door deze commissie opnieuw beoordeeld of een EBI-plaatsing nog steeds geïndiceerd is. De gedetineerde kan tegen de plaatsing beroep aantekenen bij de Beroepscommissie bestaande uit leden van de Raad voor de Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ). In sommige gevallen wordt op basis van informatie van tipgevers ingeschat dat er sprake is van een vluchtrisico. Deze informatie wordt beoordeeld door een daartoe aangewezen officier van justitie. Deze risico-inschatting wordt nogal eens door de gedetineerde en zijn raadsman aan de kaak gesteld.

De verblijfsduur loopt erg uiteen. De afgelopen jaren verblijven geregeld gedetineerden in de EBI die kort na hun insluiting uitgeleverd worden. De gemiddelde verblijfsduur van de overige gedetineerden is minder dan twee jaar. Het langste verblijf in de EBI duurde zes jaar.

Het EBI-regime

Het regime is niet overmatig streng maar wel zeer strikt. Het aanbod van activiteiten is te vergelijken met dat in een gewoon huis van bewaring, waarbij echter geen arbeid wordt aangeboden. Er is sprake van een groep van maximaal vier gedetineerden. Dit is minder dan in de meeste andere regimes, waarbij al gauw sprake is van groepen van twaalf gedetineerden. Over het samenplaatsen van gedetineerden in een groep wordt overleg met justitiële autoriteiten¹⁵ gevoerd. Een gedetineerde wordt door tenminste twee

15 Met de betrokken officieren van justitie en/of met het Gedetineerden Recherche Informatie Punt (GRIP). Het GRIP is een onderdeel van het Korps Landelijke Politie Diensten (KLPD) dat de penitentiaire inrichtingen voorziet van op de veiligheid betrekking hebbende informatie over gedetineerden. Dergelijke informatie wordt door de inrichtingen ook aan het GRIP verstrekt.

personeelsleden begeleid wanneer hij buiten zijn cel is. Hierbij is de gedetineerde ongeboeid. Het boeienregime is, net als in andere inrichtingen, voorbehouden aan gedetineerden die voortdurend feitelijk agressief zijn. Daarvan is in de EBI vrijwel nooit sprake. De gedetineerden kunnen per dag minimaal één uur luchten en dezelfde tijd in een recreatiezaal verblijven. Zij kunnen daarnaast gebruik maken van een fitnessruimte, koken in de keuken, en sporten in de sportzaal. Dit laatste gebeurt onder leiding van een sportinstructeur, die zich achter glas bevindt. Wanneer daar behoefte aan is, wordt kunstzinnige vorming en onderwijs aangeboden. Door middel van een catalogus kan gebruik gemaakt worden van de bibliotheek.

‘Visiteren’ en andere veiligheidsmaatregelen

Advocaten, maatschappelijk werkers en andere relaties zijn gedurende het bezoek aan de gedetineerde gescheiden door een glaswand.¹⁶ Eens per maand wordt bij het bezoek van een relatie in de eerste graad de glaswand verwijderd en is een handdruk toegestaan. Alle bezoekers worden van tevoren gescreend op criminele antecedenten.

Behalve van advocaten, maatschappelijk werkers en anderen die volgens de PBW tot de zogenaamde geprivilegieerde personen behoren, worden alle bezoeken en telefooncontacten opgenomen en zonodig afgebroken. Correspondentie wordt gecontroleerd. Zonodig worden de opnamen en correspondentie vertaald. Vaker dan in de andere regimes wordt de gedetineerde gefouilleerd. Het zogenaamde visiteren gebeurt nu net als in de overige units in de PI Vught: bij inkomst, na transport en bij bijzondere inspecties.

Het is eigenlijk wat ongelukkig dat wij in het gevangeniswezen het woord ‘visiteren’ gebruiken voor de handelingen die wij daaronder verstaan. Dat blijkt tot misverstanden te leiden. Wat wij in het gevangeniswezen ‘visiteren’ noemen, is volgens de PBW: onderzoek aan het lichaam van de gedetineerde dat mede omvat het uitwendig schouwen van de openingen en holten van het lichaam van de gedetineerde. Dit is dus geen onderzoek tot in de anus, tot in de endeldarm, of anaal onderzoek. Dit misverstand hebben wij

16 Een advocaat eiste de verwijdering van de glaswand. Na een door hem verloren kort geding en de aanwijzing van de Rechtbank om na te gaan of hiervoor een oplossing bedacht kon worden, en na overleg met het Openbaar Ministerie, is aan deze eis tegemoetgekomen. Het geboden alternatief is dat de gedetineerde aan handen en voeten geboeid en gefixeerd is en op flinke afstand van de advocaat zit. Twee personeelsleden volgen in een belendend vertrek via camerabeelden - zonder geluid - het bezoek. Naar mijn verwachting krijgt dat weinig navolging.

wellicht aan onszelf te wijten. In plaats van visiteren is het beter om te spreken van onderzoek aan het lichaam. Fouilleren is dan onderzoek aan de kleding.

Waar sprake is van extreme risico's zijn zeer vergaande veiligheidsmaatregelen noodzakelijk. Deze moeten allemaal strikt gehandhaafd worden. Wanneer je in de EBI komt, ben je in een omgeving van staal, kogelvrij glas en van beton. Men moet heel veel deuren door voordat men 'echt' binnen is. Vanzelfsprekend moet men ook heel veel deuren door voordat men weer buiten is. Dat is, zeker de eerste keer, een bijzondere ervaring. Dat het verblijf in de EBI driemaal zoveel kost als het verblijf in een normaal regime, komt door het grote aantal personeelsleden dat er werkt.¹⁷ Naast de intensieve begeleiding van gedetineerden, is er controle over controle. Dit vraagt veel personeel. De penitentiair inrichtingswerkers (PIW'ers) doen veel aan sport, elke werkdag een uur, en worden, nog meer dan medewerkers in andere regimes, getraind om contact te maken en te onderhouden met de gedetineerden. Niet alle gedetineerden hebben daar overigens behoefte aan of zijn daar van gediend.

Zorg voor de gedetineerden

Inspecties van de medische zorg in de EBI, onder andere uitgevoerd door de Inspectie voor de Volksgezondheid, geven aan dat deze zorg in de EBI uitgebreid en zorgvuldig is. Dat is ook de uitkomst van een onderzoek vanuit de Universiteit van Nijmegen in 2000.¹⁸ Een vervolgonderzoek van de Vrije Universiteit naar de psychische gevolgen van het verblijf in de EBI leverde de conclusie op dat de gedetineerden in de EBI, in vergelijking met gedetineerden in een minder extreem beveiligd regime, niet meer stress vertoonden en actiever waren. Zij deden wel meer uitlatingen die wijzen op depressieve verschijnselen.¹⁹

17 De 'dagprijs' van het EBI-regime is ruim 500 Euro.

18 G.D. Mol e.a., *Zorg in en om de Extra Beveiligde Inrichting: een onderzoek naar de zorg voor de psychische conditie van gedetineerden in de EBI te Vught*, Nijmegen: KUN, 2000.

19 A.J.F.M. Kerkhof e.a., 'De psychische conditie van gedetineerden in de Extra Beveiligde Inrichting en de afdeling voor Beperkt Gemeenschapsgeschiedte Gedetineerden in de PI Nieuw Vosseveld in Vught', *WODC*, 2003.

Het Comité inzake de voorkoming van foltering en het EHRM

Niet alleen bij de start van de EBI was er veel kritiek. Een comité van de Raad van Europa, het Comité ter voorkoming van foltering (hierna CPT, naar de Engelse naam Commission for the Prevention of Torture), bezoekt geregeld de lidstaten om na te gaan of de diverse detentieregimes aan bepaalde eisen van humane bejegening voldoen. Na een bezoek in 1997 rapporteerde de CPT uiterst kritisch over de EBI. Ook na een bezoek in 2002 was de kritiek niet verstomd.²⁰ Uit de hoek van advocaten, geestelijken, wetenschappers, een vertrouwensarts en zelfs een gevangenisdominee die werkzaam was in de EBI,²¹ kwam eveneens kritiek op het EBI-regime. Dit vond zijn weerslag in de media. Daarbij kwam het voor dat de weergave van de gang van zaken in de EBI niet overeenkwam met de werkelijke gang van zaken. Nog steeds bestaat het beeld dat de gedetineerden in de EBI maar één uur per dag uit hun cel komen en telkenmale bij het verlaten van hun cel geboeid worden.²² In een enkel geval werd de pers gebruikt om een hongerstaking te melden die in feite niet plaatsvond.

Op 4 februari 2003 deed het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) uitspraak in een door twee EBI-gedetineerden tegen de Staat der

- 20 De adviezen staan op de site van het CPT. Tijdens het bezoek in 1997 was er sprake van ernstige onenigheid tussen de directie en de leden van de CPT. De leden van de CPT toonden weinig begrip voor de veiligheidsmaatregelen die de directie noodzakelijk achtte bij de gesprekken met de gedetineerden. De bezoeken in 2002 en 2007 verliepen in een goede sfeer. Ik ervoer de leden van de CPT als vriendelijk, geïnteresseerd en begripvol. Dat laatste bleek bijvoorbeeld toen een lid van het CPT een opmerking maakte over het boeien van een gedetineerde - aan één hand - bij het bezoek aan de arts in de Terroristenafdeling (TA). Ik legde uit dat dat ook voor de gedetineerde veiliger kon zijn. Het lid gaf aan dat te begrijpen, maar noemde het wel in strijd met de door hen gehanteerde normen.
- 21 Na publicatie in het dagblad Trouw van 27 november 1999 van een grove aanklacht tegen het EBI-regime door een in de EBI werkzame dominee, schrijft de hele kwaliteitsdagbladpers dat de dominee op non-actief is gesteld. De dominee wordt echter niet op non-actief gesteld en er wordt geprobeerd de vertrouwensbreuk met het personeel te lijmen. Het door de dominee geschetste beeld van de EBI wordt noch door het personeel, noch door de andere geestelijk verzorgers herkend. De breuk blijkt te groot en de dominee zet zijn werkzaamheden in een andere inrichting voort. Trouw wordt uitgenodigd om kennis te nemen van de gang van zaken in de EBI. De krant maakt daar gebruik van.
- 22 Medio 2000 heeft de EO een door Peper en Zout Producties gemaakte documentaire over de EBI en over de gang van zaken daarbinnen uitgezonden. Deze documentaire is vervolgens bewerkt om bezoekers aan de PI Vught over de EBI voor te lichten. Ook de vele rondleidingen in de EBI hebben ten doel zoveel mogelijk openheid over de gang van zaken in de EBI te verschaffen.

Nederlanden aangespannen zaak aangaande hun behandeling in de EBI. In De Volkskrant van 6 februari 2003 schreef Frank Kuitenbrouwer: ‘Uitspraak Europees Hof is ook erkenning EBI’. In deze zaak werden vrijwel door de gedetineerden alle op de veiligheid gerichte maatregelen in de EBI aan de kaak gesteld. Het Hof oordeelde dat het EBI-regime geheel door de Straatsburgse beugel kon behoudens het visiteren. Dat gebeurde volgens het Hof meer dan noodzakelijk naast alle overige veiligheidsmaatregelen. In de uitspraak werd het visiteren aangeduid als ‘anale inspectie’ en ‘inspectie van het rectum’. Dat vond zijn weerslag in de pers. In feite gaat het om het schouwen van het lichaam inclusief de lichaamsholtes, dat ook in andere regimes met regelmaat wordt toegepast, zoals ik al eerder noemde.

Ik vraag mij af of bij deze uitspraak, waar het gaat om iets dat slechts ‘meer dan noodzakelijk’ gebeurt, de termen ‘inhumaan’, ‘onnodig vernederend’ en ‘onmenselijk’ passen.²³ Het feit dat dit zonder veel reflectie wordt overgenomen door de pers, heeft mij onaangenaam getroffen. Wel kan ik het waarderen dat zo kritisch wordt gekeken naar de EBI. Het niet klakkeloos accepteren van een detentieregime is een teken van beschaving. De kritiek op de EBI heeft wel meermalen geleid tot een reflectie op het beleid en tot accentverschuivingen. Die kritiek gaf echter geen aanleiding tot ingrijpende aanpassingen van het regime. Nu, veertien jaar na het in gebruik nemen van de TEBI, is het stof rond het EBI-regime al lang neergedaald. Hoewel de EBI nog regelmatig de pers haalt, is dat nog zelden door kritiek op het regime, maar vooral omdat in de EBI-gedetineerden verblijven die volop in de belangstelling staan.

De Terroristenafdeling

De PI Vught en de PI De Schie beschikken beide over een terroristenafdeling (TA) met respectievelijk 18 en 14 cellen. De TA in de PI Vught is ondergebracht in de voormalige TEBI en startte na een lange periode van voorbereiding²⁴ op 18 september 2006. Er worden personen geplaatst die

23 Het Hof heeft drie jaar nadat deze zaak aanhangig was gemaakt, uitspraak gedaan. Naar mijn gevoelens is dat wel lang wanneer het om een zaak gaat van onmenselijke behandeling.

24 Na de beslissing TA’s in te richten nam de voorbereiding op de start nog meer dan een half jaar in beslag. Aan die beslissing ging nog een veel langere periode van voorbereiding.

verdacht worden van of veroordeeld zijn voor een terroristisch misdrijf. Ook degenen die tijdens hun detentie een boodschap van radicalisering verkondigen of verspreiden, kunnen er geplaatst worden. Jeugdigen onder de 16 jaar worden in een Justitiële Jeuginrichting geplaatst, waar zij afgescheiden zijn van andere jeugdigen. Eind december 2008 verbleven vier gedetineerden in de TA van de PI Vught. De op 15 januari 2007 gestarte TA van PI De Schie is op dit moment leeg.

De vrees dat bepaalde gedetineerden in de PI waar ze zijn geplaatst een boodschap van terrorisme verspreiden, is de aanleiding terroristenafdelingen in te richten. Ervaringen met het verspreiden van een dergelijke boodschap bestaan in het buitenland en ook in Nederland. Er wordt een discussie gevoerd of het samenplaatsen van deze gedetineerden niet juist tot verharding van hun standpunten leidt.

Het regime in een TA lijkt sterk op dat in de EBI. Het voornaamste verschil betreft het bezoek. Niet-geprivilegieerde bezoekers worden wel vooraf gescreend, maar verder gelden voor hen niet de beperkingen zoals in de EBI. In beginsel is bezoek zonder glaswand toegestaan. De gedetineerden verblijven in een individueel regime, zoals dat ook wordt toegepast bij andere gedetineerden met beheersproblemen. In dat regime bepaalt de directeur voor elke gedetineerde of hij de activiteiten gemeenschappelijk of individueel mag volgen en met welke gedetineerden hij activiteiten kan volgen. De samenstelling van groepen gebeurt, indien nodig, in overleg met het Gedetineerden Recherche Informatie Punt (GRIP) en het Openbaar Ministerie.

Er werden bij de start van de TA in de PI Vught 12 gedetineerden geplaatst. De start van de TA werd begeleid door een storm van kritiek. Wanneer u gebruik maakt van Google, kunt u dat zien. De Terroristenafdeling werd 'onmenselijk' en 'een slecht idee' genoemd. De RSJ kwam na de start met een advies. Hierin werd vooral aangegeven dat onvoldoende was overwogen of de samenplaatsing niet juist de bovengenoemde nadelige gevolgen heeft. Er was kritiek op de mogelijke plaatsing van jeugdigen. De Beroepscommissie uit de RSJ oordeelde, naar aanleiding van klachten, dat het regime in de TA voldoet aan de PBW en niet in strijd is met artikel 3 van het EVRM. Zij stelde dat de European Prison Rules een individueel regime toelaten. Advou-

ding vooraf met onder meer uitgebreide oriëntatie op het beleid in relevante andere landen, zoals in Frankrijk en Engeland.

caten, familie en andere belangenbehartigers van de gedetineerden klaagden in de pers over een inhumane regime in een oud en vies gebouw. Een uitzending van de actualiteitenrubriek 'Reporter'²⁵ was hier geheel aan gewijd. Dat leidde tot Kamervragen van de Socialistische Partij. In die Kamervragen kwamen alle klachten die in de uitzending naar voren gebracht waren, aan de orde. Bij de beantwoording van deze vragen konden deze allemaal weerlegd worden.²⁶

In de TA verbleef één vrouwelijke gedetineerde. Zij recreëerde samen met enkele mannelijke gedetineerden. Een derde gedetineerde maakte daar op basis van zijn geloofsopvatting bezwaren tegen. Hij eiste dat aan die gezamenlijke recreatie een eind werd gemaakt. Hij ging, toen dat niet gebeurde, in hongerstaking. De hongerstaking werd door de advocaat van de gedetineerde in het nieuws gebracht, echter niet in relatie met zijn eis. Na een korte 'time-out', waarbij de hongerstaker werd overgeplaatst naar een andere afdeling in dezelfde unit, staakte hij zijn actie. De vrouwelijke gedetineerde werd na enige tijd overgeplaatst naar de TA in De Schie.²⁷ Net als de EBI is de TA nog maar weinig in de publiciteit. De geringe bezetting zal daar mede de oorzaak van zijn.

Tenslotte

Regimes als in de EBI en de TA bieden het hoofd aan hoge veiligheidsrisico's. De gang van zaken in dergelijke regimes behoort kritisch gevolgd te worden. Daarbij hoort ook openheid over de gang van zaken en een juiste beeldvorming. Uit het voorgaande mag blijken dat het aan dat laatste nog wel eens schort. Ik sta niet alleen stil bij die beeldvorming omdat die mijn bijzondere interesse heeft. Van meer belang dan mijn persoonlijke interesse is dat de beeldvorming over de EBI en de TA een belangrijke rol speelden in het politieke debat over deze regimes. Niet zelden was de aanleiding van dat debat een gebeurtenis en een beeldvorming die niet met de feitelijke gang van zaken overeenkwamen.²⁸

25 'Guantánamo Vught', 29 april 2007.

26 Toevallig hadden kort voor de uitzending van Reporter een aantal journalisten de TA bezocht.

27 "'Moedwillige Verleiding' werd lont in 't kruitvat", *De Volkskrant*, 24 januari 2007.

28 In het zoekprogramma Google is veel over het politieke debat te vinden onder 'extra beveiligde inrichting + tweede kamer'.

EHRM, 4 februari 2003, Lorsé/ The Netherlands, r.o. 69-74.

69. The Court does not diverge from the view expressed by the CPT that the situation in the EBI is problematic and gives cause for concern. This must be even more so if detainees are subjected to the EBI regime for protracted periods of time – like Mr Lorsé in the present case, who was held in the EBI for approximately six and a quarter years.

70. The applicants also submitted that, if not inhuman, the treatment to which Mr Lorsé had been subjected was at the very least degrading. In this respect the Court observes that pursuant to the EBI house rules, Mr Lorsé was strip-searched prior to and following an “open” visit as well as after visits to the clinic, the dentist’s surgery or the hairdresser’s. In addition to this, for more than six years he was also obliged to submit to a strip-search, including an anal inspection, at the time of the weekly cell-inspection (see paragraph 37 above), even if in the week preceding that inspection he had had no contact with the outside world (see paragraph 65 of the CPT report) and despite the fact that he would already have been strip-searched had he received an “open” visit or visited the clinic, dentist or hairdresser’s. Thus, this weekly strip-search was carried out as a matter of routine and was not based on any concrete security need or Mr Lorsé’s behaviour.

The strip-search as practised in the EBI obliged Mr Lorsé to undress in the presence of prison staff and to have his rectum inspected, which required him to adopt embarrassing positions.

71. For Mr Lorsé, this was one of the features of the regime which was hardest to endure, but the Government maintained that the strip-searches were necessary and justified.

72. The Court has previously found that strip-searches may be necessary on occasions to ensure prison security or to prevent disorder or crime (see *Valašinas v. Lithuania*, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII; *Iwańczuk v. Poland*, no. 25196/94, § 59, 15 November 2001, unreported; *McFeeley et al. v. the United Kingdom*, cited above, §§ 60-61). In the cases of *Valašinas* and *Iwańczuk* one occasion of strip-search was at issue, whereas the case of *McFeeley et al.* concerned so-called “close body” searches, including anal inspections, which were carried out at intervals of seven to ten days, before and after visits and before prisoners were transferred to a new wing of the

Maze Prison in Northern Ireland, where dangerous objects had in the past been found concealed in the recta of protesting prisoners.

73. In the present case, the Court is struck by the fact that Mr Lorse was submitted to the weekly strip-search in addition to all the other strict security measures within the EBI. In view of the fact that the domestic authorities, through the reports drawn up by the Psychological Department of their Penitentiary Selection Centre, were well aware that Mr Lorse was experiencing serious difficulties coping with the regime, and bearing in mind that at no time during Mr Lorse's stay in the EBI did it appear that anything untoward was found in the course of a strip-search, the Court is of the view that the systematic strip-searching of Mr Lorse required more justification than has been put forward by the Government in the present case.

74. The Court considers that in the situation where Mr Lorse was already subjected to a great number of control measures, and in the absence of convincing security needs, the practice of weekly strip-searches that was applied to Mr Lorse for a period of more than six years diminished his human dignity and must have given rise to feelings of anguish and inferiority capable of humiliating and debasing him.

Accordingly, the Court concludes that the combination of routine strip-searching with the other stringent security measures in the EBI amounted to inhuman or degrading treatment in violation of Article 3 of the Convention. There has thus been a breach of this provision.